

ČUDESNI DOSEZI POEZIJE

(Živorad Nedeljković: *Uspón, Arhipelag, Beograd, 2017*)

Iako se poezija Živorada Nedeljkovića, iza koga je sada već pozamašan opus, tokom protekle dve i po decenije, od pojave prve zbirke *Pogrešna prognoza* (1991) do danas, menjala, kako u formalnom tako i u tematsko-motivskom pogledu, neke njene odlike prepoznatljivije su i u većem ili manjem stepenu prisutne od ranih Nedeljkovićevih poetskih ostvarenja. Pesnička knjiga *Uspón* je petnaesta po redu njegova zbirka, a čitalac će se teško oteti utisku da četiri knjige objavljene u *Arhipelagu* (od 2009. *Ovaj svet*, te *Talas* 2012, *Ulazak* 2014. i *Uspón* 2017) predstavljaju svojevrsnu tetralogiju. Naime, nesporno je da su ove zbirke povezane jedinstvenim hronotopom i ljudima koji ga nastanjuju (književnim, ali i onim stvarnim, pesniku najbližim).

Proučavaoci Nedeljkovićeve poezije mnogo puta su ukazivali na upliv i prisustvo svakodnevice i takozvanih *malih* tema u njoj, ali su istovremeno isticali i da je Nedeljković *pesnik kulture* te da je u njegovom delu i te kako važno prisustvo drugih stvaralaca, ne samo književnih, i uspostavljanje različitih vrsta citatnih relacija.

Tako na primer u tekstu „O neporecivosti i stišanosti“, objavljenom u zborniku *Poezija Živorada Nedeljkovića*, Bojana Stojanović Pantović ističe da je „opažanje stvarnosti i kod Nedeljkovića (je) najčešće isposredovano raslojenim citatima i palimpsestima koji počivaju na ‘starim, ali zadatim rečima’, raščitanim, kao i nepročitanim znacima. U njihovom međusobnom ukrštaju slivaju se magnetni tokovi pesme kao *refleksivnog konstrukta*, koji omogućava presecanje ‘doživljajnog ja’ sa subjektom pisanja“. Radivoje Mikić, analizirajući pesmu „Prodavci benzina“ i u njoj višestruko prisutne aluzije na Kavafija, zaključuje da je ona „prožeta elementima koji je čvrsto vezuju za jedan kulturno-istorijski kontekst u istoj onoj meri u kojoj je ona ‘ugrađena’ u jedan socijalno-politički trenutak“. Završavajući isti tekst iz 2002. (godine je važno naglasiti da bi se pratio kontinuitet i *uspon* Nedeljkovićevog pisanja), Mikić podvlači da mnogi elementi ove poezije prikazuju Živorada Nedeljkovića „kao pesnika koji voli da govori o samoj poeziji, njenoj moći i nemoći, pesnika koji u svoje pesme uključuje brojne citate i reminiscencije približavajući se tako tzv. pesnicima kulture“ mada je isto tako reč o pesniku koji koristi različite tipove lirskog opisa i zna da pesmu primakne konkretnim životnim prizorima i njihovim sadržajima.

Kao i u svojim ranijim zbirkama, Nedeljković i u knjizi *Uspón* polazi od svakodnevice u koju je uronjen, tzv. malih stvari, intimnog porodičnog kruga i datosti trenutka da bi potom prešao na etička pitanja *ovoga sveta* koji *srađnjuje svoje izbočine / Ušiva vododerine i ždrele* ne libeći se da progovori o *zlodelima krvnika i mučitelja, očeva nacija, generala i prvih dama, namerama o kasapljenju i pogubljenju*. Suprotstavljanje ambijenta ličnih i porodičnih privrženosti lirskog subjekta svetu užasa i mržnje u ovoj zbirci je još jednom varirano, ali su neki

od motiva uvedeni u ranijim Nedeljkovićevim knjigama sada istaknutiji i narasli do novih, samostalnih tematskih celina (motivi države, prevare poretka, podele moći i, s druge strane, Gospoda, molitve, Jedinog. Otuda se sada kao scenografija češće sreću crkve i manastiri, a tematizuju pitanja stvaranja, pričesti, greha...).

Istorijski trenutak ove zbirke je sasvim jasno naznačen. Na više mesta čitamo da je vreme iz kog pesnik progovara *vreme ništavila, skupštinskih vodvilja*, te da *nikada nije bilo gore*, da su *ovo dani prepuni zločina*, da *rodna porodična stabla tinjaju u pepelu razmirica / u besnoj zabavi državnika*, da *države trunu, gore* i naposljetku da *umu nisu dostupni razlozi za brojne poraste oholosti*. Lirski subjekt je pogođen *gubitkom prijatelja, izdajom istorije, pustošju i užasima svakodnevice*. Glas koji je u ranijim Nedeljkovićevim zbirkama progovarao o zločinima dvadesetog veka, logorima, žicama, Golom otoku, ovoga puta podseća na moć odnosno nemoć pojedinca da u *ovoj*, dakle konkretnoj državi, stavimo na tas dela. No kako je već rečeno da poezija Živorada Nedeljkovića kreće od konkretnih pojedinosti da bi se lako uznela do univerzalnih ontoloških i etičkih sfera, i ova slika se lako može preneti na biblijsku priču o nesamerivosti dva sveta i našoj nemogućnosti da spoznamo poluge koje pokreću naše materijalno utemeljenje.

U pesmi „Uzlet“ doživljajno ja čoporu (vukova, pasa, ljudi...) suprotstavlja hladno samotništvo, iz koga su uzleti duha jedino i mogući. Zatvorenost u sopstveni i svet vlastite porodice, kao i u ranijim Nedeljkovićevim zbirkama, jedini je izlaz koji lirski subjekt pronalazi. Uteha je u mogućnosti da se ushićenje lepotom (drozda, prirode, života...) ima sa kim podeliti i time umnožiti, prineti i raširiti, ali i u izboru da se okruži knjigama, da se bude u sigurnom utočištu koje one pružaju. Iako nam je način življenja nametnut, pojedincu je ostavljena sloboda izbora, a svest o *duhu koji bira* daje prednost ozarenju nad zebnjom da će telesno prevagnuti. Sloboda je i izbor da se trpi više nego što se može da bi se sačuvali svetli časovi i ljudsko dostojanstvo. Izmeštanje u knjige alternativa je danima provedenim u kavezima, *beg od prisile i licemerja*, prilika za čistiji svet. Za iskazno „Ja“ Nedeljkovićeve poezije *gradovi su oblikovani u biblioteke i teatre, u galerije i muzeje*.

Za pesnika život je u stalnom kruženju oko onog što se tek naslućuje, nečeg izuzetnog, posebnog, od ogromne važnosti, što menja misao, a što još uvek čeka da izađe iz magnovenja. U zbirci *Uspón* čitamo da *RADOSTI IMA U NEDOHVATNOM*, u stvaranju koje je put iz nedokučivosti, iz neizrecivosti u reč, u svetlost i sjaj. Ovde se valja setiti Nastasijevićevih reči da je reč *ne da se njome zavara ćutanje, ne da se jeftino u sebi što skuplje proda, već da se kroz nju otvori ono što je najmuklije u biću, već da samo ćutanje progovori*. Upravo o ovome progovara i Nedeljkovićeva pesma „Dubina“, koja je u neposrednom saglasju sa naslovom knjige i koja eksplicira važnu poetičku okosnicu njegovog opusa:

*Ostaje još da poneku razboritost
Iznesem iz dubine, iz okana...*

*Ostaje da još koju mudrost odlomim
I oživim je...*

*...želeo radost i samo kopao, kopao, silazio
Sve dublje, znajući da to je uspon.*

Pred nepotkupljivim sjajem reči uzmiču nesaglasja, a život dobija zaslužen hvalospev. Upravo ovo postojanje na granici izrecivog, traganje za onim što se samo naslućuje, insistiranje na nagoveštajima, daje poeziji Živorada Nedeljkovića određujuću meru liričnosti.

Tematizujući nanovo pitanja pesničkog stvaranja, autor još jednom podvlači da su *kopanje* i *silazenje*, *mučno poniranje*, u jezičke dubine, a time i ontološke, zapravo *uspon*. Jer, kao što kazuje pesma poetički važnog naslova iz knjige *Ulazak* – „Male svetkovine“, iskazana u prvom licu množine, pesnikov rad u jeziku istraživački je posao:

*...u malo vreme
Ogromna, bliska vremena unosimo.
U njima istražujemo, naučeni
Da jezikom pred kojim se inati lirika
Progovara ovo doba.*

I u ovoj knjizi, kao i u ranijim Nedeljkovićevim zbirkama, važan motiv je *biblioteka* – shvaćena kao riznica znanja, duhovnosti, dosega na kojima zapravo počiva svet. U savremenim bibliotekama, naravno, nisu pohranjene samo knjige, pa je poezija Živorada Nedeljkovića prepuna odjeka ne samo književnih, već i muzičkih, filmski, naučnih. Na stranicama ove zbirke istovremeno opstaje *svet kulture* (Rodžer Voters, Vilijam Karlos Vilijams, Džulijan Barns, Pol Verlen, Darko Rundek, Filip Žakote, Oskar Davičo, Rajner Marija Rilke, Miloš Forman, Hanšan, Crnjanski), ali i *svet malih stvari*, svet neposrednog pesnikovog okruženja (dvorište škole u Podunavcima, u kojem je streljan pesnikov deda, otac njegovog oca; bela crkva u Gračacu, u kojoj je pesnik venčan, a koja nalazi svoje književno mesto u Pavićevim *Srpskim pričama*; seosko groblje odakle puca pogled na usnulo polje i Moravu...). Urbano i ruralno u ovoj poeziji opstaju jedno kraj drugoga spajajući raznorodna iskustva pesničkog subjekta u jedinstven doživljaj pesničkog stvaranja. Pesnika od nemosti čuva upravo njegovo stvaranje, čije ga *niti* vode iz naslućenih dubina jezika i bića do svetlosti.

Živorad Nedeljković, pesnik i urednik pesničkih knjiga, i ovom zbirkom iskazuje poverenje u snagu pesničke reči i neodvojivost lepog, dobrog i istinitog.